

ZEEWOORDEN

Magda Devos, Roland Desnerck, Nancy Fockedeey,
Johan Termote, Tomas Termote, Dries Tys,
Carlos Van Cauwenberghe, Fons Verheyde,
Arnout Zwaenepoel, Jan Seys

Wij zochten de betekenis van enkele intrigerende
zeewoorden voor je op.

Een kaart van onze kust met situering van het voormalige
schiereiland Testerep. Flandria, Theatrum orbis terarum (1584),
Abraham Ortelius, gebaseerd op een kaart van Mercator.

TESTEREP

Dit verdwenen schiereiland aan zee spreekt nog steeds tot de verbeelding. *Testerep*, soms aangepast tot *Ter Streep*, verwijst naar een strook land tussen de IJzer (Nieuwpoort) en Oostende. Deze laatste stad heeft overigens zijn naam te danken aan zijn ligging op het oostelijk einde van Testerep. Vandaag is van het schiereiland nauwelijks nog iets zichtbaar en proberen onderzoekers de geschiedenis van het gebied te doorgronden.

EEN MET SCHORRENPLANTEN BEGROEIDE STROOK LAND

Testerep was geen echt eiland, maar een met schorrenvegetatie begroeide strook land, door de brede Testerepgeul gescheiden van de rest van de kustvlakte. In het westen was Testerep begrensd door de IJzer, in het oosten liep dit schorren- en slikken-landschap uit op een zandige vlakte die af en toe door de zee werd overspoeld. Op dat oostelijk uiteinde zou het eerste – intussen verdwenen – Oostende ontstaan.

In het westen vormde zich de nederzetting Westende, centraal kreeg Middelkerke vorm. Testerep zou, als schiereiland, geen lang leven beschoren zijn. De eerste vermeldingen van Testerep in geschreven bronnen dateren van de tiende eeuw. Maar reeds rond 1200 zorgde inpoldering van de geul ervoor dat het schiereiland weer aansloot bij het bedijkte kust-landschap en als zodanig ophield te bestaan. Het zeewaartse deel onderging de eroderende werking van storm en golven, en verdween in zee, met inbegrip van het eerste Oostende (zie ook Grote Rede 46: 'Oostende en Testerep, een verhaal van glorie en heropbouw').

OOSTENDE 'TESTEREP' EN HET HUIDIGE OOSTENDE

Het was gravin Margareta van Constantinopel die in 1266 op het oostelijk uiteinde van Testerep een nieuwe stad stichtte: Oostende. Zo wilde ze, via de stichting van een netwerk van grafelijke markt- en havensteden langs de Noordzeekust, haar greep verstevigen op de handel in onder meer zout en vis. De cirkel- tot eivormige stad kreeg een rechthoekig stratenpatroon, een stadshalle, een grote kerk, een bescheiden haven en vermoedelijk stadswallen, en groeide

uit tot een niet onbelangrijke vissers- en handelshaven. Dit eerste Oostende is er vandaag niet meer. Het ligt in zee, ten noordwesten van de huidige stad, begraven onder het strand en het zand van de Noordzee. Nauwelijks meer dan een eeuw kon het weerstaan aan de verwoestende kracht van het stormgeweld. De doodsteek kwam er in de nacht van 22 januari 1394, toen de Vincentiusstorm over het land raasde en grote schade toebrengde aan de nog jonge stad. Grote delen kwamen onder water te staan en wat restte was vrijwel onbewoonbaar. Enkele bouwblokken, de kerk en de achterhaven, alle aan de landzijde van de stad, bleven nog een tweetal eeuwen zichtbaar als een eilandje voor de kust. Pas na het Beleg van Oostende (1600-1604) zorgde de aanleg van een nieuwe vestingmuur door de Spanjaarden ervoor dat alle zichtbare sporen van het eilandje voor goed verdwenen.

Een jaar na de ramp van 1394 besliste hertog Filips de Stoute om een nieuw Oostende te stichten, landwaarts van de vermaledijde plaats, op grafelijke duingronden en voormalig landbouwgebied buiten Testerep. Ook deze stad kreeg een dambordpatroon, een marktplaats, kerk, stadshal en omwalling. De nederzetting zou uitgroeien tot de stad aan zee die we vandaag nog kennen.

ONDERZOEKSPROJECT 'TESTEREP'

Het schiereiland en het eerste Oostende mogen dan wel verdwenen zijn, het mysterie bleef. Daarom startte in 2022 het onderzoeksproject *'Testerep: De evolutie van het Vlaamse kustlandschap (5000 BP-nu) - Testerep gereconstrueerd voor beleidsmakers en het brede publiek'*. Een consortium van de Vrije Universiteit Brussel, het VLIZ, de KULeuven en HoWest, met steun van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, onderzoekt van 1 oktober 2021 tot 30 september 2025 hoe dit landschap is veranderd en wat ons dat leert over klimaatwijziging en de aanpassing hieraan: <https://testerep-project.be/nl>.

EN WAT MET DE NAAM TESTEREP, WAAR LIGT DE OORSPRONG?

Een westelijke strook

De naam Testerep verschijnt voor het eerst in de late 10de eeuw (992 testereph) en gaat terug op een Germaanse woordverbinding **tehstera raipa* (Gysseling 1960 i.v. TESTEREP). Het grondwoord daarin evolueerde in het Nederlands tot reep, een nog bekend woord,

dat vandaag naast andere interpretaties nog altijd de betekenis heeft die in het toponiem verrat zit: 'smalle strook', bepaaldelijk 'smalle strook grond'.

Het eerste woord, tehstera, is een Germaans adjectief dat 'rechts' betekent. Het is afgeleid met het achtervoegsel *-tera* van het woord **tehs* 'rechts', dat teruggaat op de wortel **deks* 'rechts' uit het Indo-Europees, de oertaal waaruit bijna alle Europese talen zijn voortgekomen (Pokorny i.v. DEK-1). Vandaar de gelijkenis van het Germaanse woord met onder meer Latijn *dexter* en Grieks *dexios*. Een afleiding van dezelfde wortel met een ander suffix leidde tot Gotisch *taihswa*, Oudhoogduits *zesu* 'rechts' en ook tot Middelnederlands *teswe*, *tesuē*, *tesewe* voor 'rechtse kant' en 'rechterhand' (MNW i.v. TESUWE).

Bij geografische plaatsbepaling staat rechts gelijk met 'westelijk'. Als je je zoals ook al onze Germaanse voorouders deden, oriënteert op de noord/zuid-as, en je op het middaguur naar de zon kijkt, ligt het westen rechts. De letterlijke betekenis van *testerep* 'rechtse strook', moet dus gepreciseerd worden als 'westelijke strook'. Wat daarbij het beschouwingspunt van de naamgevers was, blijft enigszins onzeker. Was het Oostende? Onzeker, want de oudste vermelding van het toponiem valt ongeveer samen met het prille begin van de bewoning op het oostelijke uiteinde van Testerep. De kans is groot dat de naam van de landtong al enige tijd bestond alvorens de nederzetting Oostende zich begon te ontwikkelen. Misschien woonden de bedenkers ervan in een verder oostwaarts gelegen havenplaats, ouder dan Oostende, zoals Brugge of Wenduine.

Uit Germaans **tehs* afgeleide woorden voor 'rechts' verdwenen al vroeg uit onze taal (ten voordele van het woord rechts, dat op een heel andere wortel teruggaat). In toponiemen wordt het oude woord wél een paar keer waargenomen, zo o.m. in *Texel/Tessel*, naam van het (zuid) westelijkste Nederlandse Waddeneiland. De Kempense nederzettingsnaam *Tessengerlo* is een samenstelling van een Germaanse stamnaam, de *Tehswandroz* of *Texandriërs*, met het bestanddeel *lo* 'bos'. Het toponiem betekent dus 'bos van de Texandriërs'. De volksnaam zelf stamt van Germaans **Tehswandra*, een afleiding van **tehsuwa* 'rechts > westelijk', met een suffix *-andra*, dat meestal in waternamen optreedt maar hier klaarblijkelijk een inwonersnaam vormt (Gysseling 1960 i.v. TESSENDERLO). De Texandriërs waren dus de bewoners van een regio ten westen van die van de naamgevers. De gelatiniseerde vorm *Texandrië* (ook *Taxandrië* en *Toxandrië*) trok de eeuwen als geleerde benaming voor de streek die ruwweg samenvalt met de Kempen.

Zoals het westen benoemd wordt met het woord voor 'rechts', duidde men de tegenoverliggende windstreek, het oosten, aan als 'links'. De West-Vlaamse gemeentenaam *Lichtervelde* betekent 'het linkse, dus oostelijke veld'. Vermoedelijk werd de naam gegeven vanuit de aanpalende westelijker gelegen stad Torhout. *Lichtakker*, naam van een stuk land in Aalter, duidt een oostelijk gelegen akker aan. *Licht*, dat ook als lucht verschijnt, is etymologisch hetzelfde woord als Engels *left*, maar vertoont de overgang van Germaanse *-ft* naar *-cht*, een typische (Oud)nederlandse klankontwikkeling. Vergelijk bv. Nederlands zacht met Engels *soft*, Duits *sanft* en Fries *sêft*. Evenmin als *techster* en *teswe* voor 'rechts, rechterkant' heeft het woord *licht* voor 'links' zich in onze taal kunnen handhaven. Het duikt wél nog geregeld op tot in het late Middelnederlands, vooral in de verbogen vorm *lichter*, *luchter* en in sommige dialecten zelfs zonder de genoemde *-ft* > *-cht*-wisseling: *lifter*, *lufter* (MNW). Vanaf het Vroegnieuwlands komt enkel nog *links* in de bronnen voor.

TE(R) STREEP ALS DOORZICHTIG ALTERNATIEF

De etymologische gedaante van de naam, **tehstera raipa*, is als zodanig in geen enkel document teruggevonden, het is een reconstructie op grond van bekende taalregels, die voorspellen hoe een geattesteerde vorm als het Oudnederlandse *testerep* er in de oudere, Westgermaanse taalfase moet hebben uitgezien. Als de naam voor het eerst in geschriften verschijnt, blijkt hij al behoorlijk geëvolueerd: het is niet langer een woordverbinding, maar één woord, het oorspronkelijke adjectief telt één lettergreep minder en het grondwoord wordt niet meer als een tweeklank weergegeven. Hoe dit testerep werd uitgesproken, valt niet met zekerheid te zeggen. Maar ongetwijfeld werd de naam al vroeg ondoorzichtig. Dat blijkt uit de vele varianten in de bronnen, bv. 1094 Testrep, 1133 *Testereth*, 1216 *Te Strep*, 1250 *Testereep* (zie onder het trefwoord TESTEREP in de woordenboeken van Gysseling 1960 en De Flou). Uit die laatste vorm, en/of uit het erg courante *testrep* moet de nog bekende variant *Te(r) Streek* zijn ontstaan. Al in 1281 spreekt een akte van de abdi van Oudenburg van *Testreep* in Westende, daarna verschijnt die vorm heel geregeld in de bronnen van De Flou, die lopen tot eind 18de eeuw. In 1368 wordt de naam voor het eerst in twee woorden gespeld: *Ten Streek*. Naderhand verschijnt de vorm *Ter Streek*, terwijl ook die met onverbogen voorzetsel te blijft voortleven. Door een herinterpretatie van de lettergreepgrens

tussen het in onbruik geraakte adjectief *te(h)ster* – waaruit de Germaanse *-h-* al in het vroege Oudnederlands was wegge gevallen – en het oude grondwoord *reep* (*tes-ter reep* > *tes-treep* > *te-streep* > *te(r) streep*), ontstond een naamsvorm waarin twee vertrouwde woorden herkend worden: het voorzetsel *te*, al dan niet verbogen,

en het zelfstandig naamwoord *streep*, dat net als *reep* ook met lengte en smalheid te maken heeft. In zijn getransformeerde gedaante bleef de naam voortleven tot vandaag, althans in de toekenning van eigennamen aan etablissementen, bedrijven, scholen, ... *Te(r) Streep* heten o.m. een hotel en een immobedrijf in Oostende, een

vakantiepark in Westende en een school in Middelkerke. Zelfs het Vlaams hydrografisch schip werd *Ter Streep* gedoopt. Het is niet te verwonderen dat in al die gevallen de transparante naam *Ter Streep* de voorkeur kreeg boven het historische *Testerep*, waar de moderne taalgebruiker immers geen touw meer aan vast kan knopen.

BRUINVIS

De naam van deze kleine dolfinachtige klinkt voor de hedendaagse taalgebruiker misschien ietwat ongerijmd, want het bewuste zeezoogdier is noch bruin, noch vis. Maar beschouwd in het licht van de taalgeschiedenis heeft de benaming *bruinvis*, zoals we verder zullen zien, niets bevreemdends. Met wat geluk kun je het schuwe dier waarnemen voor onze kust, wanneer het aan het oppervlak komt ademen en zijn stompe donkere rugvin in een rollende beweging etaleert. Even kennismaken met dit algemeenste zeezoogdier van onze kustwateren?

Volwassen bruinvissen meten 1,5-1,9 meter en wegen tot 60 kilogram. De rug en kop zijn donkergrijs gekleurd, de buik en keel wit. Kenmerkend zijn de stompe snuit en de afgeronde driehoekige rugvin. Omdat het zoogdieren zijn, moeten ze regelmatig boven komen om te ademen via een ademgat boven op de kop. Dat is ook het moment waarop je het meest kans maakt om bruinvissen te spotten, zeker bij een rustige vlakke zeespiegel in de winter of het vroege voorjaar. Het dier maakt dan een rollende beweging door de waterspiegel, waarbij de rugvin enkele malen na elkaar zichtbaar wordt. Zijn menu bestaat uit kleinere vissen, zoals grondels, haring of sprat, al lust de bruinvis ook wel andere vissoorten, inktvis of krab. Prooiën vindt hij via echolocatie: het dier stuurt klikgeluiden uit en bepaalt, op basis van de teruggekaatste signalen, waar een prooi zich bevindt. Daarnaast is ook zijn hoog metabolisme kenmerkend. Met andere woorden, het dier behoeft veel energie en is vrijwel onophoudelijk op zoek naar voedsel om – spijs de dikke vetlaag – zijn lichaamstemperatuur op peil te houden. Dat is ook nodig in de koudgematigde zeeën waar de bruinvis voorkomt. Elke dag heeft een bruinvis ongeveer vijf kilogram vis, of 10% van zijn eigen lichaamsgewicht, nodig! Vandaag de dag is de bruinvis geen zeldzame verschijning in onze Noordzee. Op piekmomenten telt de populatie in Belgische wateren tot wel 10.000 exemplaren. Nochtans kent de soort geen hoge voortplantingssnelheid: een wijfje draagt haar enige jong gedurende elf maanden, om het

vervolgens nog eens 8-10 maand te zogen. Ze plant zich normaliter dus maar om de twee jaar voort.

GELIEFD, GEGERD, BEJAAGD

Deze sympathieke 'dwergdolfijn' heeft het niet steeds onder de markt. Hij wordt vaak het slachtoffer van staande netten, waarin hij verstrikt geraakt en vervolgens verdrinkt. Recent blijkt hij ook het slachtoffer van hongerige grijze zeehonden, die bruinvissen achtervolgen en levend verscheuren. In historische tijden was de bruinvis ook voor menselijke consumptie en voor zijn vet of 'traan' erg geliefd. Vissers die een in het net verstregelde bruinvis aantreffen, lieten deze kans niet onbenut. Ze gingen ook actief op jacht naar bruinvissen. Zo vermeldt Adriaen Coenen in zijn 'Walvisboek' (1585): "*Deze bruinvissen worden hier bij ons in Holland gevangen door de vissers die met netten vissen op kabeljauw, en ook degene die met netten op zalm vissen, vangen ze wel eens in hun netten. Die bruinvissen worden zeer gewaardeerd om te eten in de vasten door de rijke kanunniken in Maastricht, Luik en Aken. Ook in Engeland te Londen is men heel begerig naar bruinvissen*". Het vlees had in Europa eeuwenlang een goede naam als culinaire delicatess. Zo vermeldt een kroniek uit 1426 dat de Engelse koning Henry VI dikwijls bruinvis at. Bij het koningsmaal van zijn opvolger verscheen bruinvisvlees in velerlei vormen op tafel, zowel gekookt als verwerkt in pasteitjes. In het eerste kookboek dat in de Nederlanden in druk verscheen, het *Notabelen*

boecxken van cokerynen (1514), staat een recept '*Meeswijn metten pepere*'. Dat de bruinvis opduikt in het wapenschild van Wenduine hangt samen met de schade en overlast die de vissers ondervonden van deze dieren. Na herhaalde klachten kregen de vissers van Wenduine in 1340 de toestemming om met '*t harpoen zonder pardoen* op bruinvis te jagen.

BRUINVIS EN SYNONIEMEN: ETYMOLOGIE

Bruinvis: noch bruin noch vis?

Het grondwoord in de samenstelling *bruinvis* herinnert ons eraan dat men in vroegere tijden, anders dan in de huidige biologische taxonomie, ook waterzoogdieren als vissen beschouwde. Een ander bekend voorbeeld is *walvis*. In oude teksten worden nog andere zeezoogdieren als 'vissen' omschreven. Eén daarvan is de walrus, zoals in een Hollandse reisbeschrijving uit 1598: "*Willem Barentsz. volck brachten een Walrusch tot Amsterdam, een visch van wonderbaerlijcke ghestalte,...*" Ook de zeekoe en de zeehond werden in vroegere eeuwen tot de vissen gerekend (WNT i.v. VISCH). Aangezien het telkens om dieren gaat die tezamen met de vissen in zee leven, heeft het weinig verwonderlijks dat onze voorouders ze ook voor vissen aanzagen. Voor Jacob van Maerlant, de 13^e-eeuwse auteur van de natuur-encyclopedie *Der naturen bloeme* (1282), zijn zelfs mossels en oesters vissen, wellicht op

© Vilda (Yves Adams)

grond van het blote feit dat ze in zee leven, zonder verder gelijkenis te vertonen met echte vissen (VMNW i.v. MUSSCHELE en OESTER). Ook het eerste deel van de samenstelling, de kleurnaam *bruin*, moet in een oudere toepassing worden begrepen. *Bruin* stond niet alleen voor de specifieke kleur, maar ook voor 'donker' in het algemeen. In *bruinvis* verwijst het woord naar de donkere rug van het dier. Van de betekenis 'donker' vinden we nog relictten in het moderne Nederlands, maar dan in een figuurlijke toepassing. Met uitdrukkingen als *een donkerbruin vermoeden of het ziet er (maar) bruin uit* bedoelen we dat er naar ons aanvoelen iets negatiefs aan de hand is of te gebeuren staat, iets duisters, en vandaar iets onheilspellends. Slecht weer op zee, met donkere wolken, regen en wind, wordt in de Hollandse zeemanstaal ook wel bruin weer genoemd (WNT i.v. BRUIN I).

Bruinvis kent al een lange geschiedenis in onze taal. De eerste vermelding staat in een Hollandse rekening uit 1343-44: "*Om te voeren bruynvise ende palinghe in Heynegauwen*" (MNW i.v. BRUUNVISCH). Het woord komt echter niet voor in onze Westgermaanse zusters talen, behalve dan in het Fries, waar *brunfisk* pas in de 20ste eeuw opduikt en daar waarschijnlijk uit het Nederlands is ontleend. In het Frans werd het Nederlandse woord overgenomen als *brumvis* voor 'walvisachtige', een benaming die intussen in onbruik raakte.

Meerzwijnen en zeevarkens

Bruinvis mag dan tot de middeleeuwen opklommen, het is in onze taal niet de oudste benaming voor de kleine dolfijnachtige. Eeuwen eerder al wordt het woord *meerzwijn* vermeld. Het Oudnederlands Woordenboek attesteert het aan het einde van de 9de eeuw (891-900) als *meriswin*. De redacteurs merken op dat de verklaring als 'bruinvis' niet helemaal zeker, maar wel erg waarschijnlijk is: "*Afgaand op de samenstellende delen van het woord, het in het Nieuwnederlands aangetroffen*

vergelijkbare woord zeevarken en het Latijnse equivalent delfin, kunnen we veronderstellen dat het hier om een bruinvis gaat." Het woord komt ook voor in het Oudhoogduits en in het Oudfries (ONW i.v. MERISWĪN).

In het Middelnederlands wordt het eerste deel van de naam op verschillende manieren gespeld: *meer*, *maer*, *mer* en *mar*. De laatste twee varianten suggereren dat de klinker kort is, maar dat is niet noodzakelijk het geval. Ook lange klinkers werden soms met een enkel letterteken weergegeven. De vormen *maer* en *mar* moeten ongetwijfeld geïnterpreteerd worden als pogingen om de uitspraak van de zachtlange *ee* van *meer* in sommige westelijke dialecten in geschriften weer te geven. In het Noord-West-Vlaams en in het (vroegere) Hollands klinkt die *ee* voor een *-r* als de klinker in het Engelse woord *bad*, zo ook in o.m. *baer* < *beer* (diernaam), *paerd* < *peerd* en *aerde* < *eerde*. Die klank staat erg dicht bij de heldere Nederlandse lange *aa*. Vandaar dat er ook een *-a-* in de spelling verschijnt. Het is geen toeval dat in een middeleeuws rekenboek van de Wenduinse vissersgilde de vorm *marswijn* gebruikt wordt in een beschrijving van het wapenschild van Wenduine: "*in 't middele een marswin duersteckt van twee harpoenen*" (Desnerck & Desnerck 1974). Het zal ook vanaf zo'n *-a-* variant zijn geweest dat *meerzwijn* in het Frans ontleend werd als *marsovin* 'bruinvis'. De benoeming van de bruinvis als *zwijn*, en in jongere synoniemen als *varken*, past in een algemenere naamgevingsstrategie om zeedieren te noemen naar dieren die op het land leven. Andere voorbeelden zijn *zeehond*, *zeekoe*, *zeeleeuw* en *zeelolifant*.

In het eerste deel van de samenstelling *meerzwijn* herkennen we het woord *meer*, dat hier moet worden begrepen in zijn Oud- en ook nog Vroegmiddelnederlandse betekenis 'zee', een toepassing die nog voortleeft in het moderne Hoogduits. Aan de oorsprong ligt de Germaanse vorm **mari*, die nazaten kent in alle Germaanse talen. Het bestanddeel is

overgeërfd uit Indo-Europees **mor-i-*, vandaar ook o.m. Latijn *mare* (waaruit Italiaans en Roomeens *mare*, Spaans *mar* en Frans *mer*), Oudiers *muir* en Oudslavisch *morje* (waaruit Russisch *móre*). Het grondwoord *zwijn* geeft aan dat de bruinvis de naamgevers deed denken aan een varken. Waarschijnlijk vond men dat de stompe kop van het zeedier op de snuit van een varken gelijkt. In het Nieuwnederlands raakt de benaming *meerzwijn* in onbruik: het jongste citaat in het WNT dateert van 1743. In dezelfde bron duikt ook de benaming *zeevarken* op, waarin dus het ter ziele gegane *meer* voor 'zee' vervangen is door het algemeen gebruikelijke *zee* en *zwijn* door het 'beschaafdere' *varken*: "*Porcus marinus ...*, in 't Nederduitsch *Zeevarken, Meerzwijn, is eene soort van Dolfyn, of een groote langwerpige visch, wiens snuit naer dien van een Landzwijn gelykt*" (WNT i.v. ZEEVARKEN). *Zeevarken* was wel al anderhalve eeuw vroeger in gebruik, getuige een reisverslag uit 1602: "*De Bruyn-visschen ... zijn tweederley van fatsoen, d'eene hebben den Muyl scherp als een Vercken, waer deur het somwijlen t'Zeevercken wort genoemt, ...*". Ten slotte verschijnt in de 19^e eeuw nog een ander synoniem op het toneel: *varken(s)vis*. Dat woord was al gangbaar kort voor 1600, maar dan als benaming voor een Oost-Indische vissoort. De betekenis 'bruinvis' wordt voor het eerst geattesteerd in 1846 (WNT i.v. VARKENVIS). Zowel *zeevarken* als *varkensvis* behoren volgens de Grote Van Dale nog steeds tot het AN. Maar hun gebruiksfrequentie in het huidige Standaardnederlands blijft natuurlijk ver onder die van de eenduidige en wetenschappelijk erkende term *bruinvis*.

BRONNEN

- Coenen A. (1584). Walvisboek: <https://conscience-bibliotheek.be/nl/pagina/walvisboek>.
- De Flou K. (1914-1938). Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne, en een gedeelte van het graafschap Ponthieu. Gent, Brugge. 18 delen. Indices door F. Rommel, Steenbrugge 1953.
- Desnerck G. & R. Desnerck (1974). Vlaamse Visserij en vissersvaartuigen, deel I. De Havens. Oostduinkerke: 256pp.
- Gysseling M. (1960). Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226). Bouwstoffen en studieën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands VI, 1. Brussel / Tongeren, Belgisch Universitair Centrum voor Neerlandistiek. www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=gysseling+toponymisch+woordenboek
- MNW = E. Verwijs & J. Verdam, Middelnederlandsch Woordenboek. 's Gravenhage, 1885-1929. <https://gtb.ivdnt.org/>
- ONW = Oudnederlands woordenboek. Leiden: Instituut voor Nederlandse Lexicologie, 2009. <http://gtb.inl.nl/?owner=ONW>
- Pokorny J. (1959-1969). Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern, Francke. 2 delen
- Tijds D. (2017). Oostende en Testerep, een verhaal van glorie en heropbouw. Grote Rede 46, 4-9.
- VMNW = W.J.J. Pijnenburg e.a. (2001). Vroegmiddelnederlands woordenboek. Leiden, Gopher Publishers. <http://gtb.inl.nl/?owner=VMNW>
- Walvisen en dolfijnen in de Noordzee: <https://www.vliz.be/nl/catalogus?module=ref&refid=107133>.
- WNT = Woordenboek der Nederlandsche Taal. 's Gravenhage/Leiden, 1864-1998. <https://gtb.ivdnt.org/>